

Інструкція Генерального Секретаря ООН

Репарації у випадку сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом

2014

Інструкція спрямована на забезпечення політики і оперативного керівництва для Організації Об'єднаних Націй щодо відшкодування постраждалим від сексуалізованого насильства пов'язаного з конфліктом. Вона покликана доповнити інші відповідні інструменти ООН та інструктивні вказівки.

А. Керівні принципи для оперативної взаємодії

1. Адекватне відшкодування збитку для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, тягне за собою поєднання різних форм відшкодування
2. Судові та / або адміністративні репарації повинні бути доступні для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, як частина їх права на отримання швидких, адекватних та ефективних засобів правового захисту
3. Індивідуальні та колективні репарації повинні доповнювати і підсилювати одна одну
4. Компенсації повинні прагнути бути трансформативними, в тому числі і в плануванні, впровадженні, впливі
5. Співпраця в галузі розвитку повинна підтримувати зобов'язання держав забезпечувати доступ до репарації
6. Конструктивна участь і консультації постраждалих в зборі інформації, плануванні, реалізації, моніторингу та оцінці репарацій повинна бути забезпечена
7. Невідкладні тимчасові репарації для задоволення поточних потреб і уникнення непоправної шкоди повинні бути доступні
8. Адекватні процедурні правила, пов'язані з сексуалізованим насильством і відшкодуванням повинні бути розроблені

В. Оперативне керівництво з розгляду різних форм Компенсації

Генеральна Асамблея прийняла *Основні принципи і керівні положення, що стосуються права на усунення і відшкодування збитку для постраждалих від грубих порушень норм в області прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права*, що описують різні форми відшкодування, включаючи реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію і гарантії неповторення. Обґрунтування відшкодування може вплинути на конкретний спосіб, яким Програма репарацій буде призначена щодо розподілу матеріалу і символічного відшкодування на індивідуальній і колективній основі. Консультації з постраждалими є особливо важливі для того, щоб почути їх думки щодо конкретного характеру відшкодування.

ВСТУП

Інструкція спрямована на надання політики і оперативного керівництва для Організації Об'єднаних Націй в галузі відшкодування постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, в тому числі заходи щодо просування та / або підтримки проєктування, впровадження, моніторингу та оцінки репараційних програм і ініціатив, спрямованих на постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Вона покликана доповнити інші відповідні інструменти ООН.

Деякі з принципів, викладених у цій Інструкції, також застосовні до участі ООН, що стосується відшкодування для постраждалих від сексуалізованого насильства, не пов'язаного з конфліктом або постконфліктної ситуації, а також постраждалим від інших порушень міжнародних документів з прав людини і міжнародного гуманітарного права.

ВИЗНАЧЕННЯ

Інструкція використовує визначення сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, розроблені в ООН.

Згідно з цим визначенням, *сексуалізоване насильство, пов'язане з конфліктом (далі – СНПК)*, стосується випадків або патернів сексуалізованого насильства по відношенню до жінок, чоловіків, дівчат чи хлопчиків, що відбуваються під час конфлікту або постконфліктному середовищі, яке має прямі або непрямі зв'язки з конфліктом або які відбуваються в інших ситуаціях, що викликають стурбованість в контексті політичних репресій.

СНПК приймає різні форми, такі як, зокрема, гвалтування, примушення до вагітності, примусова стерилізація, примусовий аборт, примусова проституція, сексуалізована експлуатація, торгівля людьми, сексуалізоване рабство, примусове обрізання, кастрація, примусова нагота або будь-які інші форми сексуалізованого насильства порівнянної тяжкості. Залежно від обставин, це може являти собою воєнний злочин, злочин проти людяності, геноцид, тортури або інші грубі порушення прав людини.

Жінки і дівчата страждають від СНПК в більшій кількості, ніж чоловіки і хлопчики. Проте, чоловіки і хлопчики також є постраждалими від СНПК. Крім того, раніше існуючі моделі насильства і дискримінації можуть збільшити вразливість до СНПК. Слід визнати, що всі постраждалі можуть відчувати серйозні страждання, психічну і фізичну шкоду, пов'язану з підкресленою стигмою. Це впливає на їхнє життя, життя сімей та громад.

Постраждалими від СНПК визнаються особи, які окремо або колективно, постраждали від такого насильства, а також члени сім'ї, такі як діти або партнери, діти, народжені в результаті вагітності від згвалтування. Особи, які залежать від постраждалих від СНПК також можуть бути постраждалими внаслідок шкоди, спричиненої насильством. Постраждалими можуть також бути особи, яким завдано шкоди при спробі надати допомогу постраждалим, які перебувають в тяжкому становищі, або запобігти їх віктимізації.

ЗАКОНОДАВСТВО

Право на ефективний засіб правового захисту закріплено в міжнародному праві у сфері прав людини і гуманітарного права, встановлених в різних міжнародних і регіональних документах.

Крім того, в 2005 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Основні принципи і керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування для постраждалих від грубих порушень норм в області прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права.

Компенсації повинні бути забезпечені державою за дії або бездіяльність, які можуть бути віднесені до нього і що порушують свої зобов'язання за міжнародним правом у сфері прав людини або міжнародного гуманітарного права, або особою, юридичною особою або будь-якою особою, визнаною відповідальною за порушення міжнародного гуманітарного права і відшкодування збитку. У разі, якщо сторона не несе відповідальність за завдані збитки, не може або не бажає виконувати свої зобов'язання, держави повинні прагнути до створення програм для відшкодування збитків і сприяння постраждалим. Одержати репарації можуть окремі постраждалі особи або держава від імені постраждалих осіб.

Поводження з усіма постраждалими, в тому числі від СНПК має відбуватися на засадах гуманності та поваги до їх гідності і прав людини, завжди уникаючи подальшої шкоди та травматизації. Право постраждалих від СНПК на правовий захист і відшкодування збитку повинні бути виконані без дискримінації за ознакою статі, гендерної ідентичності, етнічної приналежності, раси, віку, політичної приналежності, класу, сімейного стану, сексуальної орієнтації, національності, релігії, інвалідності або будь-якого іншого статусу і з урахуванням визначення і керівних принципів, викладених в цій інструкції.

Такі документи, як Декларація Найробі з прав жінок і дівчат на правовий захист і репарації, виступає за врахування наявних гендерних відносин і владного дисбалансу, щоби забезпечити справедливую оцінку шкоди, нанесену жінкам і чоловікам, рівний доступ до програм відшкодування збитку для жінок і чоловіків. Рішення про репарації та їх розподіл не мають посилювати вже існуючі патерни дискримінації за ознакою статі, але прагнути до їх трансформації.

А. Керівні принципи для оперативної взаємодії

Постраждалі від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, стикаються з серйозними перешкодами в отриманні доступу до ефективних засобів правового захисту, включно з відшкодуванням збитків. Руйнівний фізичний і психологічний вплив сексуалізованого насильства посилюється стигмою і додається до нього, тому часто потерпілі утримуються від пошуку або отримання відшкодування (в тому числі через страх остракізму з боку сімей і громад в результаті розкриття фактів, або повторної травматизації через відсутність чутливого підходу під час надання послуг населенню державними органами або установами). В умовах, коли жінки страждають від структурної дискримінації і не мають доступу до освіти, продовольчих ресурсів, втрата підтримки сім'ї може призвести до злиднів. Гомофобія і концепція про кастрацію або фемінізацію постраждалих може привести до стигматизації та дискримінації чоловіків і хлопчиків, які пережили сексуалізоване насильство.

Забезпечення справедливого і адекватного відшкодування збитків вимагає повного розуміння гендерної природи і наслідків заподіяної шкоди для чоловіків і жінок. Дискримінація за ознакою статі може посилюватися дискримінацією за іншими підставами, в тому числі фактичної чи припустимої ідентичності, етнічної приналежності, раси, віку, політичної приналежності, класу, касти, сімейного стану, сексуальної орієнтації, національності, релігії,

інвалідності чи іншого статусу, коли певні групи осіб мають особливо несприятливе становище.

Наступні принципи забезпечують керівництво для того, щоби робота Організації Об'єднаних Націй на підтримку ініціатив держави з розробки та здійснення репарацій, належним чином враховувала ці конкретні міркування.

1. Адекватне відшкодування збитків для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом тягне за собою поєднання різних форм відшкодування

Міжнародне право встановлює різні форми відшкодування для усунення грубих порушень прав людини і серйозних порушень гуманітарного права, такі як реституції, компенсації, сатисфакції, реабілітації та гарантії неповторення. Ключовим елементом відшкодування є те, що вони повинні бути пропорційні тяжкості насильства і заподіяній шкоді. ООН повинна сприяти комплексним програмам, які також можуть включати в себе всі або деякі варіації індивідуальних, колективних, символічних і матеріальних репарацій, а також пріоритетного доступу до послуг. З огляду на серйозність шкоди, нанесеної постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, необхідні поєднання і взаємодія різних форм відшкодування. Компенсації мають трансформативний потенціал для надання допомоги в подоланні структурної нерівності та дискримінації.

Держава також повинна усвідомлювати, що вона може подавати позови через довірену особу проти іншої держави, якщо її громадянам, громадянкам, резиденткам і резидентом була нанесена шкода цією іншою державою. З цією метою держави можуть встановлювати канали, через які постраждалі від порушень міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права можуть легко отримати доступ до відповідних державних установ, які займаються претензіями проти іншої держави.

2. Судові та / або адміністративні репарації повинні бути доступні для постраждалих від насильства, пов'язаного з конфліктом, як частина їх права на отримання швидких, адекватних та ефективних засобів правового захисту

Адміністративна програма по відшкодуванню збитку є позасудовим процесом, що використовуються державами для забезпечення відшкодування величезній кількості постраждалих від грубих порушень прав людини і / або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. В таких програмах, держави виявляють порушення та постраждалих, яким необхідне відшкодування і забезпечують репарації в установленому порядку. Репарації також можна вимагати через національні або міжнародні суди проти держави або проти винуватця злочину, в залежності від обставин.

Коли грубі порушення прав людини і / або серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, в тому числі сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, відбуваються у великих масштабах, адміністративні програми по відшкодуванню збитку мають потенціал, щоб бути більш всеосяжними і доступнішими, ніж суди. Ці програми справді здатні допомогти великому числу постраждалих, є більш дружніми до них, бо їх процедури є більш гнучкими, а доказові стандарти і витрати значно нижче. Вони мають на увазі визнання заподіяної шкоди, що не вимагають судового встановлення відповідальності винних. Проте, адміністративні програми по відшкодуванню збитку не повинні перешкоджати постраждалим від СНПК у отриманні репарацій через суди; усі постраждалі повинні мати доступ до ефективних засобів судового захисту, які включають адекватне, швидке і повне відшкодування за завдані збитки. Внутрішнім або міжнародним судам слід враховувати і доповнювати відшкодування, присуджене адміністративними програмами по відшкодуванню збитку при вирішенні питання про компенсацію постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом.

Для забезпечення ефективного доступу до засобів судового захисту може знадобитися допомога і підтримка скаржникам і скаржницям, а також усунення бар'єрів для доступу до правосуддя, в тому числі дискримінаційних бар'єрів, від яких особливо страждають жінки. Ефективні засоби судового захисту також вимагають, щоби рішення судових органів виконувалися без необґрунтованих відмов.

ООН не може схвалити мирні угоди, що виключають доступ до судових методів правового захисту або адміністративних програм репарацій для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, та інших грубих порушень норм міжнародного права в галузі прав людини, а також серйозних порушень норм міжнародного гуманітарного права.

3. Індивідуальні та колективні репарації повинні доповнювати і підсилювати одна одну

Репарації можуть поширюватися індивідуально і колективно. Колективні репарації можуть доповнювати індивідуальні. Проте зазвичай вони мають різні цілі. Отже, колективні репарації не є заміною для індивідуальних репарацій.

Відповідно до міжнародного права немає визначення колективних репарацій. Проте, термін використовується для позначення репарацій наданих: (а) групі людей, яким нанесена шкода в результаті порушення норм міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права (наприклад, постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом); (б) окремій громаді, де є група людей, описаних в пункті (а) (наприклад, масові звірства, які мали місце в окремому селі); або (в) група людей, описані в пунктах (а), які з'єднані між собою культурними і родовими зв'язками (як корінне населення). Він також використовується у випадках (4) особливої переваги, наданої групі, що зазнала збитків (як будівництво або реконструкція інфраструктури або проекти, що приносять дохід).

Колективні репарації можуть допомогти запобігти стигмі за умови, що вони не вимагають називати імена окремих постраждалих і видів насильства, яке вони пережили. Окремі постраждалі мають отримувати пряму вигоду від колективних репарацій і не відчувати себе виключеними або маргіналізованими, або навіть таврованими цими заходами. Наприклад, такі заходи, як відбудова інфраструктури для цілої громади і згадування імен постраждалих, може розкрити імена тих, хто вижили.

В рівній мірі, колективні репарації можуть мати тенденції надання більших переваг чоловікам, ніж жінкам, якщо вони, для прикладу, приведуть до розширення доступу до економічних ресурсів для сім'ї або громади, де жінки традиційно не контролюють або мають обмежений доступ до такого роду ресурсів. Проте, можуть бути випадки, коли колективні заходи, які вшановують тих, хто пережили сексуалізоване насильство, можуть зменшити стигматизацію в межах спільноти, а також заохочувати постраждалих відкрито говорити про свій досвід.

У розробці колективних репарацій, адекватні консультації повинні проводитися з постраждалими від сексуалізованого насильства в безпечних місцях і, в разі необхідності, при наявності осіб, які б допомагали постраждалим говорити про свій досвід. Крім того, жіночі групи, захисники і захисниці прав меншин та маргінальних груп, а також інші організації громадянського суспільства, які працюють із випадками сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, повинні бути поінформовані, що вони можуть діяти в якості посередників і посередниць та робити позитивний вплив на дискусії про колективні репарації. ООН часто має унікальні можливості для сприяння інклюзивних підходів з широкою участю зацікавлених сторін. Суди або адміністративні органи, які ухвалюють рішення про відшкодування шкоди в колективному вимірі, мають зробити кроки, щоби зрозуміти культурний і соціальний контекст постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, заподіяну їм шкоду, їхні потреби, а також перешкоди, з якими вони можуть

зіткнутися, коли такі репарації нараховуються. У тих випадках, коли колективні репарації призначені для ширшої цільової групи бенефіціарів, таких як спільноти особливо постраждалих в результаті конфлікту, особи, які проводять консультації, повинні забезпечити, щоби були представлені також інтереси постраждалих від сексуалізованого насильства, беручи до уваги міркування секретності і конфіденційності.

Репарації для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, також можуть містити такі важливі символічні заходи, як публічні заяви у визнанні того, що мали місце порушення і вимагаються засоби правового захисту, або офіційні вибачення з боку політичних лідерів про участь державних суб'єктів в скоєнні насильства. Для того, щоби уникнути можливого остракізму постраждалих, ці акти можуть мати колективний характер, а не виділення окремих постраждалих.

4. Компенсації повинні прагнути бути трансформативними, в тому числі і в плануванні, впровадженні, впливі

Сексуалізоване насильство часто є результатом і увічнює моделі колишньої структурної підпорядкованості і дискримінації як для чоловіків, так і жінок. Для жінок, часто кореняться в переконаннях про підпорядковане становище жінок і чоловічого «сексуального права» в поєднанні з ігноруванням рівної реалізації прав людини жінками. Сексуалізоване насильство по відношенню до чоловіків також сягає корінням в стереотипах про мужність, гендерні конструкції і сексуальну ідентичність навколо влади і домінування. Ці нерівності також можуть погіршити наслідки злочину. Компенсації повинні мати трансформативний вплив на ці нерівності, а не відновлювати або підсилювати структурні умови всередині суспільства, які підтримують таку практику і переконання. Репарації мають потенціал, щоби викликати суттєві зміни, навіть якщо вони поодинокі не можуть змінити корінні причини сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, або структурних умов, які зробили можливим таке насильство.

Проектування репарацій, включно з відповідною комбінацією різних форм відшкодування, слід спрямовувати, щоби їх потенціал був трансформативним. У певних умовах, економічні компенсації, спрямовані на жінок, таких як доступ до виробничих ресурсів або кредиту може сприяти зміцненню економічних прав і можливостей жінок та їх автономії а, отже, мати трансформативний характер. Гарантії неповторення також мають значний потенціал для трансформативності в тому, що вони мають на увазі необхідність структурних і інституційних реформ.

Комісія по встановленню істини і примирення в Сьєрра-Леоне рекомендувала репарації, які мали комплексний характер і трансформативний потенціал. Рекомендації містили: безкоштовне медичне обслуговування, включно з психічним здоров'ям, підтримка дітей, чії батьки постраждали, розвиток навичок, мікро кредити та мікро-проекти для окремих осіб і груп бенефіціарів, репарації громадам і символічні репарації, надання житла і пенсій, а також термінові проміжні репарації для конкретних категорій приватних осіб бенефіціарів, в тому числі з ампутованими кінцівками, пораненим, постраждалим від сексуалізованого насильства, вдовам війни і дітям, які постраждали безпосередньо в результаті конфлікту. Рекомендації також включали ряд гендерних правових та інституційних реформ, включно із скасуванням всіх дискримінаційних норм законодавства, прийняття гендерних прогресивних законів, а також забезпечення того, щоби принаймні, 30% кандидатів на виборах до державних органів були жінки. У 2010 році з нагоди Міжнародного жіночого дня, тодішній президент Корона публічно вибачився перед жінками Сьєрра-Леоне за те, що держава не змогла захистити їх під час збройного конфлікту і зобов'язався захищати права жінок надалі. Як прямий результат, за рекомендаціями комісії із встановлення істини, три законопроекти з прав жінок були прийняті парламентом. В них розглядалися ключові аспекти гендерної нерівності.

Процес отримання репарацій сам по собі повинен розширювати права і можливості та бути трансформативним. Наприклад, підхід ООН у мапінгу, проєктуванні, реалізації, моніторингу і оцінці репарацій повинен бути людино центричним, з тим щоб постраждалі від сексуалізованого насильства в змозі були взяти на себе активну роль в отриманні репарацій. Це потребує перегляду патріархатних і сексуальних ієрархій і звичаїв, які повинні бути частиною процесу репарації.

5. Співпраця в галузі розвитку повинна підтримувати зобов'язання держав забезпечувати доступ до репарації

Хоча репарації і розвиток є два різні і окремі права, зв'язки з учасниками та програмами розвитку можуть бути корисними для розподілу сталих і трансформативних репарацій, зокрема, в країнах з масовим порушення норм міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права і поширеної бідності. І репарації, і розвиток спрямовані на соціальні перетворення та керуються повагою до верховенства права і захисту прав людини. Програми розвитку і програми репарацій можуть позитивно впливати одна на одну. Наприклад, акцент на розвитку інфраструктури і послуг, якими можуть користуватися одержувачі репарацій, ймовірно, можуть максимізувати вплив репарацій. Репарації можуть також впливати на розвиток, наприклад, шляхом усунення наслідків гендерно обумовленого насильства, а програми репарацій можуть розширити можливості жінок, які, відповідно, можуть брати участь в розробці рішень і отримувати користь безпосередньо від розробки програм, в тому числі в галузі праці та освіти.

Підхід до розвитку, який спрямований на підвищення поваги до міжнародного законодавства з прав людини і міжнародного гуманітарного права, вимагає особливої уваги до претензій особливо вразливих категорій власників прав, в тому числі тих, хто пережили сексуалізоване насильство, пов'язане з конфліктом. Зокрема, в створенні потенціалу держав для виконання своїх зобов'язань в рамках міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права, вкрай важливо подивитися на прогалини в реалізації законних прав постраждалих. Наприклад, донори, які підтримують ініціатив в галузі охорони здоров'я, мають враховувати райони, які найбільше постраждали в результаті сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом з метою зміцнення потенціалу держави у своєчасному забезпеченні необхідної медичної допомоги постраждалим. У контексті доступу до правосуддя, постраждалі від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, мають отримати доступ до юридичної допомоги.

Міжнародне співробітництво та допомога, в тому числі з боку ООН, не повинні замінити роль, яку держави повинні грати у відшкодуванні збитків. Держави повинні визнати свою роль у порушенні міжнародного законодавства з прав людини і міжнародного гуманітарного права і використати свою фінансову і інституційну спроможність для відповідного відшкодування нанесених страждань. Однак там, де є політична воля, але не вистачає спроможності, зовнішні актори мають відігравати певну роль, у тому числі через допомогу в розробці програм репарацій та їх впровадження на основі передового досвіду в інших контекстах. Наприклад, у Гані репарації частково фінансувалися за рахунок доступу цієї країни до фондів для бідних країн із великою заборгованістю. У Сьєрра-Леоне відшкодування постраждалим від сексуалізованого насильства фінансуються Фондом миробудування ООН, а також Цільового фонду ООН для припинення насильства щодо жінок, яким керує ООН Жінки, з персоналом, заробітною платою та накладними витратами, наданими національними органами влади. Обмін боргу або прощення боргу, які об'єднують умови щодо відшкодування, зокрема відшкодування певним групам, як постраждалі від сексуалізованого насильства, також потенційно можуть розглядатися.

Міжнародна технічна допомога від ООН та інших організацій також може допомогти розбудувати спроможність суспільства діяти як посередника і розвинути спроможність держави ефективно консультиватися із цих питань.

6. Конструктивна участь і консультації постраждалих в зборі інформації, плануванні, реалізації, моніторингу та оцінці репарацій повинна бути забезпечена

ООН повинна виступати за підтримку участі та консультацій з постраждалими з метою забезпечити запланований вплив репарацій та відповідну причетність до процесу їх надання. Це також важливо, щоби гарантувати, що репарації доступні і що вони не виключають або не маргіналізують будь-яку групу постраждалих.

Забезпечення доступності також вимагає адекватного визначення правових, культурних, економічних та інших перешкод для постраждалих, а також їхні проблеми, включно із відсутністю умов безпеки, відсутністю економічних ресурсів і страху помсти або остракізму. Постраждалі від сексуалізованого насильства можуть бути, наприклад, внутрішньо переміщеними особами або біженцями і, отже, не завжди легко можуть брати участь або консультиватися.

Внутрішня політика та механізми щодо репарацій повинні передбачати спеціальні заходи для усунення цих перешкод для заохочення і полегшення участі постраждалих і консультацій з ними.

У Східному Тиморі, Комісія з прийняття, встановлення істини і примирення (CAVR - Commission for Reception, Truth and Reconciliation), замість виокремлення жінок, які постраждали від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, рекомендував державі, щоби категорії самотніх матерів, вдів і дітей, народжених внаслідок зґвалтування, були використані для надання репарацій постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, з припущенням, що вони будуть більшою мірою готові вимагати відшкодування збитків, якщо їх шкода була розглядатися конфіденційно.

Надання адекватної інформації через доступні засоби для постраждалих у всіх областях, де сталося сексуалізоване насильство, має вирішальне значення для забезпечення ефективної участі та доступності. Підвищення обізнаності про право на репарації та охоплення ними, мають важливе значення для забезпечення постраждалих від сексуалізованого насильства для обізнаності про свої права і про процеси прийняття рішень про репарації. Інформування має відбуватися мовою і за допомогою засобів, які зрозумілі для постраждалих, грамотні вони чи ні, з відповідним ставленням до культурних особливостей. Мапінг наявних мереж і організацій з підтримки постраждалих важливий для підтримки цих зусиль. Підвищення обізнаності також має керуватися очікуваннями постраждалих.

Конфіденційність на всіх етапах процесу репарацій має важливе значення для заохочення постраждалих йти вперед, щоби мати віру і залучення в процес, а також для захисту їх від ще більшої шкоди.

Слід вжити заходів для забезпечення того, щоб постраждалі могли брати участь в процесі репарацій в способи, які є прийнятними для їх культури і релігії. Наприклад жінки і дівчатка в деяких культурних контекстах не звикли говорити публічно. Вони потребують адекватних і сприятливих умов для обміну досвідом в умовах повної конфіденційності в разі потреби. Чоловіки постраждалі від сексуалізованого насильства можуть відчувати почуття кастрації і відсутності сексуальної ідентичності в результаті сексуалізованого насильства, і, отже, можуть виникнути серйозні труднощі, щоб повідомити про такі випадки. Чоловіки і жінки можуть бути більш готові говорити про те, що сталося з ними, з людьми тої же статі, що і вони.

Фахівців, котрі взаємодіють із постраждалими, необхідно навчити спілкуватися з постраждалими в манері, яка є придатною для їх культури та інших обставин.

Участь в процесах консультацій також має бути розроблена з урахуванням зобов'язань по догляду за дитиною та інших обов'язків, які мають жінки, а також обмежень, що стосуються мобільності, в тому числі витрат, пов'язаних з ними. Децентралізація консультацій могла би сприяти розширенню участі, оскільки більш широке коло постраждалих може бути досягнуто. Це може також допомогти забезпечити наявність більш представницьких поглядів на репарацію, так як ситуація може істотно відрізнятись для різних груп постраждалих в залежності від місця розташування і інших чинників. Проте, децентралізовані консультації у всіх відповідних регіонах не завжди можливі. У цих умовах доцільно шукати альтернативні механізми прийняти до уваги думки різних груп.

Конкретним потребам і досвіду дітей слід надати особливу увагу, бо це стосується додаткових прав, які вони мають. Участь постраждалих дітей має ретельно керуватися, беручи до уваги їхній вік, здібності, інтелектуальну зрілість і здібності, і таким чином, щоби не ризикувати додатковою подальшою шкодою або травмою. Постраждала дитина повинна мати можливість вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, які зачіпають її інтереси, включно із судовими і адміністративними процедурами. Беручи до уваги, що дівчата належать до групи найбільш постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, і дискримінації, особливу увагу слід приділити забезпеченню того, щоб їх права були захищені.

Доступ до адекватної психологічної підтримки та лікування, медичних послуг також зобов'язані сприяти вільній і усвідомленій участі постраждалих в процесі, гарантувати їм вигоду, а не продовження травматичного досвіду.

7. Невідкладні тимчасові репарації для задоволення нагальних потреб і уникнення непоправної шкоди повинні бути доступні

Надання комплексного відшкодування постраждалим вимагає часу, ресурсів, координації, досвіду і політичної волі. У більшості випадків сьогодні репарації були надані через багато років після конфлікту або репресій, які потягнули за собою насильство. З цією метою ООН повинна також підтримувати зусилля, щоб зробити термінові проміжні репарації доступними і невідкладними для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Термінові проміжні репарації слід відрізнити від заходів соціальної чи гуманітарної допомоги, так як вони засновані на визнанні державою відповідальності і вимагають державної і політичної підтримки.

Постраждалі від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, часто стикаються з серйозними проблемами психічного і фізичного здоров'я, як наслідок злочинів, скоєних проти них, і часто не мають доступу до медичних послуг. Наприклад, жінки і дівчатка, а також чоловіки і хлопчики, можуть отримати серйозні генітальні, вагінальні і / або анальні або інші тілесні ушкодження, серйозні сексуалізовані каліцтва, свищи або випадання матки, серед інших зол, що серйозно впливає не тільки на їх репродуктивну систему, але і на їх сечовидільну і травну системи. Крім того, вони можуть також отримати серйозні захворювання, як ВІЛ / СНІД. Постраждалі потребують доступу до невідкладної медичної допомоги та медикаментів та інших послуг.

Негайні проміжні репарації можуть бути забезпечені різними способами. Механізм пошуку істини, такий як комісії по встановленню істини, можуть отримати повноваження і засоби для адміністрування програми тимчасових репарацій. З іншого боку, суд може наказати, щоби держава надала постраждалим від порушень прав людини негайної допомоги, наприклад, в галузі охорони здоров'я. Або держава може розробити адміністративну програму для відповіді на нагальні потреби постраждалих.

У Східному Тиморі САВР запровадила термінову схему репарацій для найбільш постраждалих, зокрема, для постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. 712 постраждалих з невідкладними потребами отримали доступ до послуг, отримали по \$ 200 USD, а в деяких випадках підтримувалися в участі в лікувальних семінарах і громадських слуханнях, організованих Комісією. Комісія, у співпраці з НУО розробила ряд пілотних проєктів по колективних заходах термінових репарацій серйозно постраждалих громад. Однак після закінчення роботи Комісії нічого не було зроблено, щоби продовжувати забезпечення реабілітації постраждалих.

Адміністративні програми репарацій також можуть містити операції свищів, доступ до антиретровірусної терапії, доступ до безпечних абортів, до психосоціальної підтримки та інших пов'язаних з ними заходів. При будь-яких обставинах заходи репарацій повинні бути належним чином розроблені для відповіді на шкоду, заподіяну жінкам, дівчаткам, чоловікам і хлопчикам, які є безпосередніми постраждалими, а також реагувати на невідкладні потреби дітей, народжених внаслідок зґвалтування.

8. Повинні бути розроблені адекватні процедурні правила, пов'язані з сексуалізованим насильством і репараціями

Сексуалізоване насильство, пов'язане з конфліктами може бути важко довести з різних причин. Це може відбуватися в місцях, які перебувають під контролем злочинців і куди немає доступу, як, наприклад, державні чи підпільні центри утримання під вартою або в місцях, де немає свідків готових або здатних давати показання. Там може не бути органів влади, яким можна повідомляти про злочин, або лікарень та медичних установ, куди можна звернутися за підтримкою. Як вже зазначалося, дані про сексуалізоване насильство, як і раніше, сильно занижені через соціальні, культурні та практичні перешкоди. Крім того, коли постраждалі дають свідчення, державні органи можуть не діяти з належною обачністю в розслідуванні злочину і судового переслідування винних, внаслідок чого важливі докази будуть втрачені.

З урахуванням цих обставин, ООН підтримує прийняття процесуальних норм для випадків сексуалізованого насильства в судових і адміністративних процедурах з метою захисту інтересів потерпілих, а також беручи до уваги права обвинувачених. Важлива судова практика виникла у прив'язці узагальненої практики сексуалізованого насильства до конкретних випадків сексуалізованого насильства. Крім того, були зроблені зусилля по розширенню сфери охоплення доказів у випадках сексуалізованого насильства включно із свідченнями від інших свідків і наукових експертів, таких як психологи і соціологи, які можуть допомогти суддям в розумінні поведінки, вибору і потреб постраждалих.

Судам, які отримують репараційні претензії за скоєне сексуалізоване насильство, слід рекомендувати розглянути прийняття більш низького стандарту доведеності, ніж стандарт, який потрібно для кримінального провадження. Наприклад, відповідно до рішення МКС у справі Лубанга "баланс ймовірностей" є достатнім і відповідним для встановлення фактів для запровадження репарацій, коли це спрямоване проти засудженої особи. Декілька факторів, наприклад труднощі, з якими можуть зіткнутися постраждалі під час отримання доказів на підтримку їх позову через знищення або відсутність доказів, мають значення у визначенні відповідних стандартів доказів у рішеннях про репарації. Комісії з претензій і адміністративні програми репарацій пішли далі, визнаючи широкий спектр стандартів доказів зі зміщенням деяких аспектів тягаря доведення і / або презумпції в розгляді доказової бази, беручи до уваги труднощі для постраждалих в отриманні доступу до доказів.

Крім того, ООН підтримує прийняття спеціальних процедур щодо збору доказів від дітей-постраждалих і свідків. З метою захисту дітей постраждалих і свідків від додаткових

труднощів, з урахуванням інтересів дітей, процедури мають бути чутливими до дітей і такими, щоби їхні претензії на репарації були адекватно почуті.

Від північної Уганди до Сьєрра-Леоне, від Колумбії до колишньої Югославії багато дітей були народжені постраждалими від зґвалтувань під час війни. Часто стигматизовані і відсторонені сім'ями та громадами, вони є живим нагадуванням про насильство часів війни. Вони можуть потерпати від важких наслідків, включно із дітовбивством, залишенням, торгівлею людьми, відсутністю громадянства, плутаниною з ідентичністю та дискримінацією у доступі до сімейної землі та спадщини. У Перу План репарацій визнав дітей, народжених внаслідок зґвалтування, окремою категорією бенефіціарів, зазначивши, що вони повинні бути такими, що мають право на економічну компенсацію до 18 років і мають право на пільги в доступі до освітніх послуг.

Адміністративні програми по репараціях можуть принести користь постраждалих шляхом прийняття процедур і правил доведення спеціально адаптованих до вимог про репарації за злочини сексуалізованого насильства.

В. Оперативне керівництво щодо розгляду різних форм репарацій

Основні принципи і Керівництво описують різні форми репарацій, в тому числі реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію і гарантії неповторення. Базове обґрунтування відшкодування може вплинути на конкретний спосіб, яким програма репарацій відповідає розподілу матеріальних і символічних репарацій на індивідуальній і колективній основі. Консультації з постраждалими особливо важливі для того, щоби почути їх думки щодо конкретного характеру відшкодування.

Реституція

Заподіяна шкода, понесена постраждалими від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, яка може бути відшкодована з використанням реституції: втрата майна і / або гарантій володіння і / або житла, втрата фізичного здоров'я, переривання або припинення навчання і освіти, втрата роботи.

Через стигму та остракізм постраждалі від сексуалізованого насильства часом втрачають свою власність або володіння нерухомістю, що має негативний вплив на їхнє життя. Адекватне і ефективне відшкодування збитку може допомогти їх переїзду до місця, де можливі безпека і адекватні умови життя, якщо інші заходи щодо виправлення становища не будуть ефективними. Консультація з постраждалими в таких випадках має важливе значення. Держави повинні вжити конкретних заходів щодо сприяння реституції майна і / або житла постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом включно із спеціальними механізмами, що дозволяють дітям-постраждалим задовільнити майнові претензії, якщо вони єдині, хто вижили із родини. Такі заходи можуть містити визначення пріоритетності обробки та розгляду претензій реституції; налагодження правових механізмів, які забезпечили б їх власність або володіння майном перед іншими власниками або їх власних громад; надаючи їм гнучкі і швидкі процедури вимагання повернення майна, в тому числі, де не всі документи є наявності; доступ до певних освітніх та інших програм, якщо це може бути застосовано, так щоби вони могли використовувати продуктивно свою землю і майно. Загалом, тільки тоді, коли реституція житла, землі і майна неможлива, виплата компенсації повинна бути зроблена так, щоби покрити заподіяну шкоду в тій мірі, в якій вона не може бути покрита реституцією.

Закон Колумбії про постраждалих і реституцію землі (2011 р) передбачає допомогу і відшкодування збитків постраждалим від внутрішнього збройного конфлікту. Механізми роботи репарацій включали в себе реституцію землі тим, хто втратив її або були переміщені в

результаті внутрішнього збройного конфлікту. Положення Закону про реституцію землі включають в себе спеціальні заходи щодо захисту права жінок, з перевагою жінкам в судовому і адміністративному процесах, які очолюють сім'ї, що передбачає увагу жінкам при обробці запитів для реституції і пріоритетного доступу до інших переваг, таких як кредит, освіта, навчання та субсидії. Коли жінки мають партнера, власність треба зареєструвати на обох як співвласність. Коли реституція не представляється можливою, жінки можуть отримати грошову компенсацію.

Слід також враховувати той факт, що через нерівні соціальні відносини до конфлікту, єдиний акцент на реституцію може означати продовження і посилення гендерної нерівності. Компенсації повинні посилювати потенціал руху суспільства до підвищення рівня гендерної рівності.

Компенсація

Моральні та матеріальні збитки є результатом сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. У спробах компенсувати шкоду слід приділити увагу існуючим стереотипам та культурним нормам, аби не посилити їх на шкоду постраждалим. З цієї причини, важливо ретельно визначити шкоду, яка має бути усунута за рахунок компенсації, а також розглянути питання про те, яким чином компенсації служитимуть покриттю збитку, що наноситься постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом.

Форма, в якій компенсація надається, також мають бути ретельно продумані, щоби підвищити її трансформаційний потенціал. Це повинно запобігти стигматизації, остракізму і дискримінації через забезпечення конфіденційності постраждалим. Питання безпеки також мають враховуватися.

Під час виплати компенсації постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом в Гватемалі, конфіденційність була порушена. В чеках на виплату компенсації було позначено, що одержувачі були постраждалими від сексуалізованого насильства. Це створювало непотрібне розголошення і стигму.

При виплаті одноразової компенсації необхідно враховувати перешкоди, які жінки можуть мати в отриманні доступу і зберіганні грошей, а також ймовірність, що гроші швидко витратяться, щоби задовольнити потреби інших членів сім'ї або з причин, не обов'язково пов'язаних із заподіянням шкоди, наприклад, виплата боргів.

У Південній Африці, репарації прийняли форму разової виплати приблизно \$ 4000 USD. Проте, політика не в змозі прийняти до уваги як відмінність розподілу влади в сім'ях, так і історичну відсутність доступу жінок до банківських рахунків. Місцеві групи повідомили, що гроші постраждалих часто осідають на рахунок чоловічого члена сім'ї, а жінки мають обмежені можливості або жодного контролю над ресурсами. У деяких випадках, напруженість щодо того, як повинні витратитися гроші в домашніх господарствах, призводили до насильства.

З іншого боку, одноразова виплата компенсації може також дозволити потерпілим жінкам деяку фінансову незалежність для того, щоб почати жити в іншому місці або далеко від обставини, які сприяють стигматизації, остракізму або залежності від інших внаслідок тої шкоди, яку вони понесли.

Для усунення цих перешкод і проблем, компенсація може, наприклад, приймати форму виплат допомоги / пенсій, які будуть виплачуватися безпосередньо потерпілим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Спеціальні механізми виплати компенсації дітям-постраждалим повинні розглядатися з метою забезпечення того, щоби кошти йшли або в

довірче управління для дитини поки він / вона не досягне повноліття, і / або використовувалися в найкращих інтересах дитини через підзвітність законного опікуна.

Моральній шкоді, завданій постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, зокрема, жінкам і дівчаткам, важко дати кількісну оцінку і довести, зокрема, визнання втрати доходу і потенційного доходу. Необхідний гендерний підхід для розрахунку компенсації за таку шкоду, так як за традиційну жіночу роботу по дому та догляд за родиною, або праця на сімейній землі, не приносить їм будь-який дохід. Сексуалізоване насильство може мати серйозні наслідки для потенційних доходів постраждалих в результаті стигми та остракізму, бо вони не матимуть доступ до можливості, що вона / він мали би, якщо таке насильство не відбулося. У той час як такі втрати важче довести і оцінити, всі докази повинні бути прийняті до уваги при встановленні втрати можливостей і заробітку для визначення компенсації.

Сатисфакція

Сатисфакція може приймати різні форми, але частіше відбувається або рекомендується у формі вибачень, святкувань та / або будівництві пам'ятників. Заходи задоволення рідко використовуються спеціально, щоби допомогти покрити збиток, заподіяний постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Коли ж вони були використані, то часто тільки зміцнювали існуючі стереотипи. З метою запобігання подальшої шкоди постраждалим від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, заходи компенсації повинні бути засновані на адекватних консультаціях з постраждалими і на адекватному розумінні культурного контексту, де репарації повинні відповідати принципам гендерної рівності.

У селі Моксига у Східному Тиморі Комісія з прийняття, встановлення істини і примирення (CAVR) успішно заохочувала сотні жінок, щоб вони вийшли вперед і свідчили про систематичне сексуалізоване насильство. Жителі села потім вирішили організувати вшанування подій 1983, коли вони бачив сотні вбивств за політичними мотивами, тисячі людей ув'язнені на острів Аторо, і сотні жінок систематично гвалтованих у школі, де їх утримували. Проте, під час самого вшанування, жінки, які насправді свідчили в Комісії, залишилися на задньому плані приготування їжі для події. Пізніше, коли імена "героїв Моксига" були зачитані, всі вони були чоловіки.

Визнання того, що сталося, наприклад, при винесенні судового рішення або в доповіді комісії з істини і примирення, також є формою задоволення. Така практика важлива у зв'язку з цим по відношенню до жінок і дівчат постраждалих.

Доповіді комісій по встановленню істини і примирення в Сьєрра-Леоне, Східному Тиморі, Перу і Гватемалі, серед іншого, явно визнали серйозну шкоду, нанесену жінкам і дівчаткам в результаті сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Деякі з них мають навіть спеціальні розділи своїх доповідей для розгляду такої шкоди, як це було у випадку CAVR в Східному Тиморі або у звіті в Перу і в Сьєрра-Леоне, де сексуалізоване насильство фігурувало в розділі про жінок і конфлікт.

Ще в цій галузі має бути багато зроблено щодо сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом щодо чоловіків і хлопчиків, а також дискримінованих груп, в тому числі на підставі їх передбачуваної або фактичної сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Будівництво меморіалів, пам'ятники та визначення меморіальних дат часто використовуються, щоби пам'ятати і віддати належне постраждалим. Такі форми задоволення рідко використовуються відносно постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з

конфліктом. Якщо такі форми використовуються, важливо, щоби не порушувалася конфіденційність шляхом розголошення імен постраждалих.

Реабілітація

Реабілітація направлена на надання постраждалим усіх необхідних послуг, які необхідні, щоби допомогти їм рухатися далі і реалізовувати своє життя гідним чином. Реабілітація не повинна обмежуватися послугами здоров'я людини, яка зазнала сексуалізованого насильства. У разі необхідності, інші люди, наприклад, члени сім'ї, повинні отримувати вигоду від реабілітації, щоби максимізувати ймовірність відновлення всіх постраждалих.

Реабілітація в багатьох випадках є необхідною умовою для компенсації шкоди, що наноситься постраждалим від сексуалізованого насильства, щоби дозволити їм отримувати вигоди від інших форм репарацій, компенсацій, реституції і сатисфакції. Мінімальне, що мають отримувати постраждалі від сексуалізованого насильства, з огляду на серйозність заподіяної шкоди, це доступ до адекватних та своєчасних послуг з охорони психічного і фізичного здоров'я.

Добре продумані заходи по реабілітації, які надають послуги (такі як охорона здоров'я, освіта або житло) особливо добре підходять, щоби сприяти досягненню економічних і соціальних прав постраждалих від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. Програми репарацій повинні явно визнавати, що чоловіки і хлопчики, які страждають від сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, також потребують реабілітації і що їх реабілітації, з точки зору якості і кількості необхідних послуг, відрізняється від тієї, яка потрібна жінкам і дівчаткам. Так, наприклад, кілька медичних послуг, доступних сьогодні для постраждалих від насильства, пов'язаного з конфліктом, є спеціально для жінок і дівчат, і тому вони не підходять для чоловіків і хлопчиків.

Забезпечення реабілітації постраждалих від насильства, пов'язаного з конфліктом не тільки вимагає чутливого гендерного підходу, але і з урахуванням культурних особливостей. Наприклад, є різні способи, щоби зрозуміти травми в результаті сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, і різні способи їх лікування. Надання послуг з реабілітації має бути чутливим до цієї реальності і завжди слід брати до уваги думку потерпілого.

Реабілітація також вимагає узгодженості та якості надання послуг. Крім того, деякі з них, такі як охорона здоров'я та освіта, повинні бути забезпечені людьми з досвідом роботи з випадками сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, так щоби запобігти подальшій шкоді і вторинній віктимізації. Місце надання послуг повинно реагувати на потреби постраждалих і повинні перебувати в межах фізичної близькості в тих місцях, де постраждалі проживають. Відсутність або недостатність послуг за межами великих міських центрів може перешкоджають зусиллям з відновлення.

Гарантії неповторення

Необхідно докласти зусиль для подальшого визначення "гарантії неповторення" її зв'язку з сексуалізованим насильством, пов'язаним з конфліктом. Гарантії неповторення слід розробляти з увагою до причин сексуалізованого насильства з метою ефективного запобігання йому в майбутньому. У зв'язку з цим заходи повинні бути визначені в залежності від конкретних обставин кожної країни і конфліктної / постконфліктної ситуації. Комісії з питань істини та інші установи знаходяться в унікальному становищі, щоби визначити основні причини конфліктів, в тому числі сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом, а також давати рекомендації для їх вирішення.

Держави повинні створити послідовну державну політику по боротьбі з сексуалізованим насильством, пов'язаним з конфліктами, в тому числі потенціалу і ресурсів для ефективного запобігання, розслідування, судового переслідування та покарання за такі злочини.

Така політика буде складатися із розробки і реалізації адекватної правової та інституційної рамки для запобігання та боротьби з сексуалізованим насильством по відношенню до жінок, дівчат, чоловіків і хлопчиків. Серед інших законодавчих заходів, які необхідні, потрібно законодавство для надання жінкам і дівчаткам, які завагітніли в результаті зґвалтування, вибору безпечного і законного абортів. Законодавча реформа необхідна для участі жінок в подальшому у всіх процесах побудови миру і постконфліктного управління, в тому числі шляхом запровадження тимчасових спеціальних заходів. Правові реформи також необхідні як про статус, так і про права власності і спадкування, якщо жінки мають менші права, ніж чоловіки. Така реформа має важливе значення для забезпечення того, щоб ці жінки і дівчатка були здатні рухатися вперед і перебудувати своє життя, не стикаючись з дискримінацією.

Реформування та зміцнення державних інститутів, а також створення нових, за необхідності, буде мати важливе значення для забезпечення того, щоби нормативно-правова база для боротьби з дискримінацією і культурою, яка зробила сексуалізоване насильство, пов'язане з конфліктом, можливим, щоб постраждалі мали реальний та доступний правовий захист.

Навчання та освіта також мають важливе значення для запобігання сексуалізованого насильства, пов'язаного з конфліктом. У той час як навчання повинно містити норми міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права, поряд з іншими темами, така підготовка повинна мати підхід, який з урахуванням статі та інших характеристик повинен належним чином враховувати шкоди нанесену постраждалими від насильства, пов'язаного з конфліктом, їх потреб і прав. Навчання і освіта повинні бути надані не лише поліції або військовослужбовцям, а й будь-якій людині, яка може зустрітись з постраждалими від сексуалізованого насильства, в тому числі співробітників і співробітниць судових органів, лікарів, психологів, соціальних працівників і працівниць та правозахисних установ.